Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
PL 510
00101 Helsinki

LAUSUNTO 1.3.2022

EDUSKUNTA
Maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö O 11/2022 vp

ASIA: MAATALOUDEN KANNATTAVUUSKRIISI/UKRAINAN TILANNE

MTK kiittää mahdollisuudesta lausua maatalouden kannattavuuskriisiin liittyen Ukrainan tilanteeseen ja maatalouden kausityövoimaan tilanteeseen ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Kausityövoimasta suuri osa tulee Ukrainasta. Esimerkiksi vuonna 2021 ukrainalaisille myönnettiin 13 300 kausityötodistusta ja 1411 kausityölupaa (3-6kk). Muut maat, joista tullaan kausityötodistuksella työskentelemään Suomeen ovat esim. Moldova, Serbia, Bosnia ja Hertsegovina.

Kausityölupia (3–6 kk) on myönnetty vuonna 2021 noin 200 (lähtömaina Venäjä, Thaimaa, Valko-Venäjä, Albania) sekä 6-9 kk kausityölupia myönnetty 400. Lisäksi kausityövoimaa saapuu maahan kausityöviisumeilla (esimerkiksi Thaimaa, Venäjä) ja EU-maista (noin 3000). Suomi ei ole laajassa mittakaavassa perinteinen kausityömaa EU:sta tuleville kausityöntekijöille, ja EU:n kausityöntekijät suuntaavat pääosin muihin maihin. Ukrainalaisten osuus on muodostunut merkittäväksi eri syistä (kuten maiden samantyyppinen toimintaympäristö, kohtuullinen matka). Aasiasta tulevien kausityöntekijöiden osalta esimerkiksi Thaimaan asettamat tiukat koronavaatimukset ovat vähentäneet mielenkiintoa, epävarmuutta lisää myös lentoliikenteen tila tällä hetkellä.

Tiloilla on päällimmäisenä huoli ukrainalaisten työntekijöiden turvallisuudesta ja voinnista. Tilat ovat yhteydessä työntekijöihinsä, joista kaikki eivät luonnollisesti pysty tällä hetkellä lähteä tai halua lähteä maasta. Halukkailla on ongelmia matkoissa rajoille ja sieltä eteenpäin. Mukana on myös lapsia. Monet tiloista ovat halukkaita majoittamaan työntekijöitä perheineen välittömästi, ennen töiden alkua. Normaalistikin kausityöntekijöillä on jonkin verran mukanaan alaikäisiä lapsia. Tiloilla on varauduttu nyt suurempaan määrään. Tulijoiden tukitarpeet on hyvä huomioida statuksesta riippumatta (esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, kunnat).

Ukrainalaisten kausityöntekijöiden ja tulijoiden, joiden on mahdollista työskennellä, osalta Suomeen tulleille/tuleville on tärkeää saada työlupa sujuvasti riippumatta siitä, onko lupaa haettu kotimaassa tai

ei. Ylipäätänsä työvoiman maahantulon ja työnteon hidasteet on syytä purkaa (myös muista maista tullessa). Esimerkiksi kausityötodistuksen/kolmen kuukauden viisumivapaus olisi syytä purkaa tai pidentää kausityötodistuksen voimassaoloa (esimerkiksi kuusi kuukautta). Pidempi kausityötodistus keventäisi hakijoiden lisäksi Maahanmuuttoviraston työkuormaa tilanteissa, joissa haetaan ensin kausityötodistusta ja sen jälkeen kausityölupaa jatkoksi. Myös EU-kausityödirektiivistä tulee nopeasti poistaa ylimääräiset jäykkyydet (lupaprosessin eri vaiheiden kriittinen tarkastelu, kausityön luonteen huomiointi kuten luvan avoin alkamispäivämäärä, oleskelulupakorttien toimitus ja käyttö). Oleskelulupakorttien (kausityölupa) osalta tämän hetken toimintatapa onkin jo selvityksessä, koska niitä ei voida toimittaa Ukrainaan.

Vuoden 2020 toimenpiteitä vastaavia kotimaisen työvoiman työllistymisen kannustimia on syytä nostaa käyttöön (väliaikaiset poikkeukset työttömyysturvalakiin):

- Työttömyysetuuden sovittelun suojaosan korottaminen väliaikaisesti (eli sen osuuden ansioista, jota ei huomioida maksettaessa soviteltua työttömyysetuutta).
- Työttömyysturvalaissa säädetyn liikkuvuusavustukseen poikkeus kokoaikatyön työmatkaa koskevaan avustuksen edellytykseen.

Lisäksi

- MTK huomauttaa, että tilat haluavat myös palkata henkilöitä, jotka tekevät töitä koko kauden täysiaikaisesti. Tästä syystä esitämme, että työttömyysetuutta maksetaan maaseudun kausityöhön työllistyneille työsuhteen alkamisen jälkeen kuukauden ajan ilman, että kyseisellä ajalla maksettu palkka vaikuttaa työttömyysetuteen vähentävästi.
- Korotetaan palkkatuki kaikilta 50 prosenttiin.
- Nuorten ja opiskelijoiden palkkaamiseen otettaisiin määräaikaisesti käyttöön palkkatuki myös nuorille ja opiskelijoille. Tässä nuorisopalkkatuessa ei olisi edeltävää työttömyysvaatimusta.
- Kotimaasta tulevan työvoiman ongelmaksi muodostuu usein kulkeminen tiloille. Ehdotamme, että maaseudun majoituskuluja varten säädetään määräaikainen majoittumiskorvaus, 20 euroa vuorokaudessa. Liikkuvuusavustuksesta on syytä poistaa määräaikaisesti myös työsuhteen vähimmäiskesto (kausityön työsuhteet ovat eripituisia, myös lyhyitä sadonkorjuukaudella).
- Mahdollistetaan, että esimerkiksi Suomessa olevat matkailun kausityöntekijät voisivat siirtyä maatalouden töihin suoraan, tai ainakin nopeasti hakemalle jatkolupaa/työnantajan lisäystä uusille työnantajille.
- MTK huomauttaa, että myös tässä kriisissä valitettavasti on tahoja, jotka haluavat hyväksikäyttää tilannetta. Tarkasti tulee seurata, etteivät ukrainalaiset välittäjät rahasta hädällä. Valitettavasti jo aiempina vuosina moni ukrainalainen kausityöntekijä on maksanut näille tahoilla turhaan, päästäkseen Suomeen kausitöihin.

Teemme yhteistyötä TEM:n ja TE-hallinnon sekä muiden yhteistyökumppanien kanssa suomalaisten ja Suomessa olevien ulkomaalaisten työllistämiskysymyksissä sekä lyhyellä ja pidemmällä tähtäimellä potentiaalisten EU-maiden ja kolmansien maiden tunnistamisessa, millä varmistaa kausityövoiman saatavuutta.

On tärkeää tarjota neuvonta-apua työnantajille myös maahantulo-, koronaohjeistus ja muissa akuuteissa työvoiman liikkumiseen ym. liittyvissä kysymyksissä, vastaavasti miten MMM:n hankkima neuvontapalvelu koronakriisissä toimi työnantajien tukena.

Luonnonvarakeskus on selvittänyt viime vuonna maatalouden tuotantopanosten saatavuuteen liittyviä riskejä. Julkaisu löytyy Luonnonvarakeskuksen julkaisuista https://jukuri.luke.fi/handle/10024/547961. Jos maatalouden osalta keskitytään Venäjän ja Ukrainan rooliin tuotantopanos- ja maataloustuote-markkinoilla, niin keskeisiksi asioiksi nousevat typpilannoitteiden raaka-aineen ammoniakin tuonti Suomeen Venäjältä sekä Venäjän ja Ukrainan rooli globaalissa viljamarkkinassa.

Ammoniakki tuodaan Suomeen pääasiassa Venäjältä. Suomeen on varastoituna ammoniakkia noin neljäsosa vuotuisesta tarpeesta. Yleensä suomalaisilla maatiloilla lannoitteet hankitaan hyvissä ajoin ennen kasvukautta. Viime syksynä maakaasun hinnannoususta alkanut typpilannoitteiden erittäin nopea ja voimakas hinnannousu on johtanut selvään lannoitekaupan hiljenemiseen talvikaudella tavanomaiseen verrattuna. Ennen Ukrainan kriisin alkamista lannoitekäytön arvioitiin vähenevän noin 15 prosenttia aiempiin vuosiin verrattuna ja maatilojen vanhat lannoitevarastot käytettäisiin tulevana kasvukautena poikkeuksellisen vähiin. Kesän 2022 osalta tilanne lienee kuitenkin kokonaisuutena kohtuullisen hyvä joitain erikoislannoitteita lukuun ottamatta.

Venäjä ja Ukraina ovat merkittävä tekijä globaalissa viljakaupassa, sillä näiden maiden yhteenlaskettu osuus vehnän viennistä on noin 30 prosenttia. Koko maailman vehnän tuotannosta osuus on noin 15 prosenttia. Muiden viljojen viennistä näiden maiden osuus on noin 20 prosenttia ja Ukrainan yksistään noin 15 prosenttia. Koko maailman tuotannosta osuus on noin 6 prosenttia. Tästä maissin osuus on noin 80 prosenttia. Öljykasvien tuotannossa Ukraina on merkittävä tekijä. Viljapörssit ovat reagoineet viime päivien tilanteeseen noin 10 prosentin hinnannousulla hintatason ollessa nyt noin kaksinkertainen vuodentakaiseen verrattuna. Sinällään tällä ei vaikutusta Suomeen, jos hintamuutokset menevät koko ketjun läpi. Suomi on viljan osalta omavarainen, mutta öljy- ja valkuaiskasvien osalta kotimaan tuotanto ei riitä kattamaan kulutusta.

Energia, öljy ja sähkö, ovat keskeisiä tuotantopanoksia maataloudessa. Erityisesti kevyt polttoöljy on keskeinen tuotantopanos. Kotieläintuotannossa ja kasvihuoneissa sähkö on merkittävä tuotantopanos. Tältä osin saatavuus tai hintatilanne ei poikkea muista toimialoista Suomessa.

Venäjän ilmatilan sulkemisella on Suomen osalta vaikutusta Kauko-Idän lentoliikenteeseen. Maatalouden osalta tällä voi olla vaikutusta lentorahtina tuotaviin tuotantopanoksiin. Näitä ovat mahdollisesti erilaiset eläinlääkkeiden raaka-aineet ja elektroniikkakomponentit. Pitkittyessään kriisi voi vaikuttaa erilaisten varaosien saatavuuteen, kun sotateollisuustarvikkeiden tuotannon määrä kasvaa. Maatalouteemme osalta tällä voi olla jotain vaikutusta tuotantoon esimerkiksi yksittäisillä tiloilla, sillä kaluston ylläpidosta on monessa tapauksessa jouduttu tinkimään heikon kannattavuuden takia.

Yleisesti ottaen suomalainen maatalous on viimeisen puolen vuoden aikana tapahtuneiden panostuotos -suhteissa tapahtuneen voimakkaan heikkenemisen takia valmistautunut tulevaan kasvukauteen poikkeuksellisen huonosti. Tällä hetkellä viljelyalat näyttävät supistuvan tulevalle kesälle, mutta ehkä panoskäyttö on supistumassa viljelyalan laskuakin enemmän. Tätä näkemystä tukee MTK:n tekemä jäsenkysely sekä vilja-alan yhteistyöryhmän teettämä ja Kantar TNS Agrin toteuttama kylvöaikomukset 2022 tulokset kertovat kevätviljojen suosion laskusta ja kesantojen sekä syysviljojen suosion noususta vuoteen 2021 verrattuna. Tietysti tilanne on muuttunut merkittävästi viimeisen viikon aikana. Seuraavan parin kuukauden aikana tapatuvat muutokset markkinoilla ja politiikassa tulevat pitkälti ratkaisemaan, toteutuuko tämä kehitys. Toinen merkittävä vaikutus lopputulokseen on kasvukauden aikaisilla sääoloilla. Kokonaisuudessaan ennustettavuus nykyisessä maailmapoliittisessa tilanteessa on erittäin

haastavaa. Tilanne voi muuttua erittäin nopeasti. Ukrainan tilanteen pitkittyessä ennustettavuus vaikeutuu entisestään esimerkiksi ajatellen kasvukautta vuonna 2023.

Huoltovarmuus perustuu määritelmän mukaan normaalioloissa toimiviin markkinoihin. Viime vuoden aikana ja alkuvuonna tapahtunut kehitys markkinoilla uhkaa heikentää merkittävästi omavaraisuuttamme ruokahuollossa. Näkemyksemme mukaan olisi tärkeää, että Ukrainan kriisiytyneen tilanteen myötä selvitetään nopeasti, miten huoltovarmuustoimin ja markkinoiden toimintaa kehittämällä voidaan riittävän pitkäjänteisesti varmistaa elintarvikehuoltomme.

Helsingissä 1.3.2022.

MAA- JA METSÄTALOUSTUOTTAJAIN KESKUSLIITTO MTK RY

Juha Lappalainen
tutkimuspäällikkö

Kati Kuula
työvoimapalveluasiantuntija